

12. Uz obilje zanimljivosti, ova leksičkostatistička raščlamba naslovâ prvog „Danasova” godišta pokazala je, uvjeren sam, i neke zakonitosti strukturiranja naslovâ, te posebne vrste jezičnih postava koje se, zbog cilja kojem teže (i koji, ako su uspjele, dosežu) odlikuju nizom osebnosti jezičnog (leksičkog), stilističkog i značenjskog tipa, osebnosti koje sva novinska uredništva podjednako brižno razvijaju i njeguju.

Podatke dobivene ovom raščlambom prvog godišta bit će, nedvojbeno, zanimljivo usporediti s podacima drugog i idućih godišta. Vjerojatno će se tada doći do dodatnih pokazatelja na osnovi kojih će biti moguće eksplicitnije formulirati neke zaključke koje ovdje promotreni materijal daje tek naslutiti.

Sažetak

Marko Samardžija, Filozofski fakultet, Zagreb

UDK 801.3:31:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 30. kolovoza 1983.

Statistical analysis of the lexicon on the front page of the magazine „Danas”

The author analyses statistically the text on the front page of the weekly magazine „Danas” from the lexical and syntactical points of view.

MJESTO I ULOGA HRVATSKOG JEZIKA U MLETAČKOM ZADRU I MLETAČKOJ DIPLOMACIJI

Ivan Pederin

Kad je Mletačka Republika 1409. napokon zavládala Dalmacijom i u njoj ostala do 1797., latinski je u Zadru i Dalmaciji, kao i drugdje u Evropi, bio jezik književnosti, znanosti i politike, a to će reći da su se na tom jeziku pisala znanstvena i književna djela, ali i zapisnici Velikog vijeća, gradski statut, bilježnički spisi, sudbene odluke i sl. Mletačka vlast, koja se oslonila na već postojeće organe municipalne vlasti u Dalmaciji, nije imala osobitih političkih, a tako ni jezičnih problema u doba koje će doći, pa se dužd obraćao knezu kao predsjedniku Vijeća na latinskom jeziku, a to je bio onaj isti jezik kojim su se i dotad pisali zapisnici Vijeća kao i *Secreta Consilii Rogatorum* (Vijeća umoljenih) u Mlecima, a njemu je na čelu bio dužd.

Pa iako je znanje latinskoga bilo vrlo prošireno, pa su latinski znali članovi Vijeća, a to će reći barem svi odrasli muški plemići, bilo bi naivno pretpostaviti da su u ondašnjim školskim prilikama svi građani Zadra i dalmatinskih gradova znali latinski. Ako je Venecija, bar od 1450., a zapravo i prije, izigravala vlast plemića zahtjevima pučana,¹ njoj nije bio dovoljan samo latinski jezik da bi Dalmacijom vladala i u njoj vršila neku politiku,

¹ Maja Novak, Autonomija dalmatinskih komuna pod Venecijom, Zadar, 1965., str. 68.

osobito ne što je ona u Dalmaciji morala računati sa zaledem, koje se u jeziku mletačke kancelarije u Zadru zvalo *partes superiores* – gornje strane, a u tom zaleđu i u Bosni znanje latinskog bilo je rjeđe nego u dalmatinskim gradovima, a i naobrazba slabija. A s tim je zaledem valjalo održavati neke diplomatske veze, valjalo je barem znati što se tamo događa, osobito otkad se u Bosni učvrstila moćna i ratoborna Turska u drugoj polovici XV. st. Tako je hrvatski jezik za mletačku vlast postao pitanjem socijalne unutrašnje politike Mletaka u dalmatinskim gradovima i pitanjem mletačke vanjske politike i diplomacije prema Bosni, kasnije i prema Turskoj.

Već 1. travnja 1410., a to je nepunih sedam mjeseci poslije dukale kojom je dužd Michele Steno 5. rujna 1409. građane Zadra pravno izjednačio s građanima Mletaka², isti dužd prima poklisare zadarskih pučana u Mlecima i daje im odgovore – *capituli* koji su imali statutarnu vrijednost. Dužd između ostalog obećava pučanima da će ih štiti od samovolje plemića, pa će im knez dobiti plaćenog službenog tumača koji će tumačiti u pamicama. To će biti tumač kakav će biti pučanima po volji. Ovom dukalom Mleci žele pokazati Zadru moćno lice pravedne vlasti, no to ne ide bez priznavanja uloge hrvatskog jezika u tom gradu.

Pučani su u to doba sloj koji pokazuje političku svijest i namjeru da u vlasti sudjeluje, pa poklisari zadarskog puka Andrija Ranger i Juraj Longin 3. travnja 1422. odlaze duždu u Mletke i pored ostalog traže da im se gradski statut prevede na hrvatski, koji oni ovom prilikom nazivaju *vulgaris sermo* – pučki, narodni jezik (DR. 76). Nema znaka da bi njihovoj molbi bilo udovoljeno, no funkcija tumača nije se ugasila, pa se u dukali od 17. kolovoza 1434. (DT. 150) pored ostalog kaže da će se tumaču kao i ostalim oficijalima ustegnuti desetina od plaće. Taj tumač, imenovan 1. travnja 1410. bio je zadarski vlastelin Donat Kalcina. No on je imao mnogo posla, pa su mu kod prevođenja pomagali zadarski vlastelini Šimun Matafar i Šimun Begna i primali plaću za polovicu manju od glavnog prevoditelja. Donat Kalcina zahvalio se zbog bolesti i starosti pa je za glavnog tumača 3. siječnja 1443. izabran njegov sin Ivan (DT. 282), koji je inače bio bilježnik, i to vrlo žurno da zadarska sirotinja ne bi trpjela štetu. Uporaba hrvatskog jezika u Zadru bila je dakle osim ostalog socijalna mjera, a posla je bilo toliko da je čitav odjel zadarske kancelarije, a to je poslije mletačke bila najvažnija kancelarija Republike, poslovao na hrvatskom. Tumač je bio važna osoba preko koje je vlast održavala dodir s narodom. Pa kad je 20. veljače 1443. ninski arcidakon Blaž vraćen u položaj rektora crkve u Ljupču (DT. 289) u postupku koji je vodio knez Marco Geno s kancelarom Pretto de Pretto iz Pirana sudjelovao je i tumač, da bi puku protumačio što se tu zbiva. Ovaj postupak ujedno nam kaže da ono što se zvalo *vulgaris sermo* nije mogao biti talijanski, jer su seljaci u selu Ljupču kraj Zadra sigurno bili Hrvati i znali samo hrvatski. I u dukali od 29. svibnja 1455. (DT. 477), kojom je dužd Francesco Foscari poverio plaću Ivanu Kalcini, on Kalcinu opisuje kao tumača, ali ne rabi uobičajenu riječ *interpres*, već *trucimanus*, riječ koja se rabi za tumača istočnih jezika, a kasnije je postala poznata kao dragoman. Ako je tako, onda *vulgaris sermo* – narodni jezik, nikako nije mogao biti talijanski, a zadarski puk je po svom etničkom sastavu sigurno bio hrvatski, govorio je hrvatski i drugoga jezika nije znao. Kako onda pojam nacionalne države nije postojao, nije postojala predodžba

² *Litterae ducales et terminationes comitum et provisorum venetorum in partibus Dalmatiae et Albaniae* u Hist. arhivu u Zadru, br. 1 i 3. Ovaj fond ubuduće nazivam skraćeno DT i brojem što zbog kratkoće stavljam u zagrade, ne u bilješku.

da se svaka država zove po jeziku koji se u njoj govori, pa se jezik nazivao *vulgaris sermo* za razliku od latinskog, koji je u XV. st. još uvijek bio jedini stvarno priznati pisani jezik u Evropi, pa i u nas. *Croatia* se spominje npr. u terminaciji zadarskog kneza Giacomu Trivisanu 6 – 31. kolovoza 1414., ali kao država (DT. 12), pa opet u trgovačkim statutima Kotora 20. pros. 1450. (DT. 292) i dr., no spominju se i Hrvati kao etnički pojam pa dužd Francesco Foscari 13. stud. 1450. (DT. 380) piše zadarskom knezu Giorgiu Georgiju i kapetanu Francescu Minotu da Hrvati, koji pljačkaju Šibenčane, smiju dolaziti u dalmatinske gradove, ali samo pod pratnjom. Dužd Christoforo Mauro u dukali od 28. lipnja 1462. (DT. 678) upućenoj zadarskom knezu Lodovicu Diedu i kapetanu Donatu Barbaru spominje Hrvatsku kao državu s kojom graniči mletački posjed, a napose Hrvate kao njezine zitelje. Jedino što nedostaje to je povezivanje pojma države, naroda i narodnog imena, no to je stečevina XVIII. i XIX. st., mentalitetu XV. st. takvo je shvaćanje bilo strano.

Mletačka Republika jedva da je uopće i bila država, ona je bila klub, skupno vlasništvo plemića upisanih u Zlatnu knjigu (*Libro d'oro*) u koju se od XVI. st. nisu primali novi članovi. Ona sebe državom nije pravo ni smatrala, pa se radije i češće nazivala *signoria* (plemstvo), nego *stado* i *stato* (država). U dukalama i terminacijama XV. i XVI. st. vlast samu sebe naziva više nego tri puta češće *signorijom* nego državom (*stado*).

No isto tako strana bila je XV. st. i pomisao da bi se djelovanjem državne vlasti moglo utjecati na to da puk svoj jezik napusti ili promijeni pa se u mletačkim spisima neće naći ništa što bi moglo podsjetiti na potalijančivanje, iako mletačka vlast u zadarskim pučanima nije vidjela Hrvate, sve ako je priznavala da oni hrvatski govore i drugog jezika ne znaju. Uloga tumača bila je u Zadru važna pa je dužd Pasquale Malipiero dukalom od 4. svibnja 1458. (DT. 478) po drugi put u 10. godina povisio plaću tumaču Ivanu Kalcini za 12 libara mjesečno, što zasvjedočuje povećanje poslovanja hrvatskog odjela zadarske kancelarije. U to je doba i glasnik u pravilu Hrvat, a njegova dužnost bila je da uz zvuk trube oglašava množtvu naroda odluke vlasti. Dana 27. veljače 1455. taj posao npr. obavlja Mihovil iz Modruša nazvan Tubeta (trubljica) (DT. 469). Dužd Pasquale Malipiero odobrio je dukalom od 25. svibnja 1458. zadarskom knezu Andreji Marcellu i kapetanu Giovanniju Trivisanu (DT. 551) da Mihovil postane glasnik, iako je Hrvat, te da službu glasnika i ubuduće obavljaju uvijek Hrvati, koji nisu smjeli obavljati javne funkcije mletačke vlasti. Tako kod oglašavanja u kaznenim pamicama ili pomilovanjima, kao onom od 26. ožujka 1463. (DT. 657) sudjeluje u pravilu knežev kancelar, prevoditelj i glasnik što oglašava na hrvatskom jeziku okupljenom narodu.

U to doba, 14. lipnja 1456. (DT. 521) umire u Zadru pomoćni tumač Ciprian, a dužd Francesco Foscari imenuje za novog pomoćnog tumača Donata Šubića pok. Luke, na prijedlog zadarskog kneza Pietra Basadonea i kapetana Marca Longa.

Sve ovo nam kaže o brojnosti Zadrana koji su znali samo hrvatski i o ulozi hrvatskog jezika u unutrašnjoj politici i socijalnim pitanjima Zadra. Međutim, u to doba brojni su incidenti mletačkih podanika s podanicima krbavskih knezova, koji su zimi napasali stoku u primorskim krajevima bez snijega i drugi incidenti, koje su kasnije rješavali zadarski knez, kapetan i kancelar s kapetanima, kaštelanima i poklisarima krbavskih zamkova, kakvi su bili Kličevac ili Ostrovica. Dana 17. siječnja 1469. (DT. 768) zadarski knez Antonio Venier i kapetan Giovanni Mauroceno odlaze s kancelarom Pietrom Amosijom de Azono na pregovore kličevačkom kapetanu Ivanu Izačiću u Storobić i sa sobom vode

tumača Petra Venturinja, zadarskog pučanina, koji se sad zove *publicus interpres* – javni tumač i nije više plemić, kao Kalcine, Matafari i Begne, već je pučanin. Naobrazba pučana u to je doba sve bolja, oni sad imaju istu naobrazbu kao i vlastela; iz terminacije zadarskog kneza Giorgija Georgija i kapetana Francesca Minota od 1. listopada 1450. (DT. 378) vidi se da je učitelj, *magister scholarum*, poučavao djecu jednih i drugih. Kancelar Azono, koji je vodio zapisnik, naziva jezik latinskim i slavenskim (*sclavonice*), što je napokon posve neprijeporni dokaz da zadarski tumač nije bio za talijanski, već za hrvatski jezik. Kad 25. studenog 1468. (DT. 740) u Zadar stižu Grgo Popović, Ivan Izačić i Pavao Miržić, poklisari krbavskog kneza Ivana, da pregovaraju oko oslobođanja mletačkog časnika Nicola Catellana de Fortebracio, zatočenog u Kličevcu, u pregovorima sudjeluju dva tumača – Ivan Kalcina i Petar Venturini, koji se sada opet nazivaju *tnucimanus*. Njihova služba bila je zapravo specijalizirano bilježništvo, no bilo bi krivo pretpostaviti da su se oni bavili samo bilježništvom i prevođenjem, oni su se bavili i raznim drugim poslovima, bili su vlasnici zemlje, zakupnici poreza kao i većina druge zadarske vlastele i imućnijih građana³.

Hrvatski jezik prodire u mletačku ispravu. Kad je 22. kolovoza 1471. (DT. 817) zadarski knez Leonardo Calbo prihvatio ostavku Šimuna Damjanova, bilježnika u hrvatskom odjelu zadarske kancelarije, imenovao je na njegovo mjesto njegova sina Bernarda. Ispravu je sastavio knežev kancelar Dominik de Castro iz Pirana, s tumačem Petrom Venturinijem, i to na oba jezika. Hrvatski se tekst nije našalost sačuvao. No ako se zna da je talijanski jezik baš u to doba činio prve korake u mletačkoj kancelariji kao jezik isprave onda vidimo da hrvatski nije za njim zaostajao vremenom, nego samo brojem isprava i tekstova. Isprave na hrvatskom jeziku ostale su rijetke do kraja mletačke vlasti u Dalmaciji, a i kasnije. Međutim u ovoj ispravi izričito se spominje i ime hrvatskog odjela zadarske kancelarije kao *officium scribanatus litterarum sclavarum*. U to doba ima naših ljudi koji postaju mletački oficijali, a znaju samo hrvatski kao Jakov Luparelić, koji je postao 28. kolovoza 1455. *masarius* ureda Tridesetine. Kad je polagao zakletvu, bio je nazočan bilježnik i tumač (DT. 489).

Hrvatski jezik postao je dakle u XV. st. sredstvom unutrašnje mletačke politike, socijalnim pitanjem, ali također jezikom isprave i diplomacije. Kao jezik diplomacije on nije ostao ograničen na pitanja rješavanja pograničnih sporova pa je 6. svibnja 1460. dužd Pasquale Malipiero (DT. 596) odobrio plaću od 50 libara Stjepanu Cetinoviću iz Vrane jer je on nosio duždeve dukale u Bosnu i Ugarsku, a usput je skupljao obavijesti o tim zemljama za zadarsku kancelariju. Hrvatski je dakle bio jezik kojim se služila mletačka diplomacija s područnim sjedištem u Zadru za dodire s bosanskom, pa i ugarskom državom. U toj kancelariji i diplomaciji služio je Stjepan Cetinović jer je znao hrvatski, i zbog toga je dužd odustao od načela mletačke vlasti od 23. ožujka 1458 (DT. 536) da Hrvati ne smiju služiti u mletačkoj vojsci i organima vlasti, pa da mletački vojnici i oficijali čak ne smiju imati Hrvatice za žene i prilježnice. Cetinović je služio i dalje, a dužd Cristoforo Mauro povisio mu je plaću 5. lipnja 1464. (DT. 684) zbog sve većih opasnosti i troškova puta poslije dolaska Turaka.

Zadar i Dalmatinska Hrvatska uopće igrali su od samih početaka mletačkih dodira s Turcima ulogu u toj diplomaciji pa je dužd Francesco Foscari 3. studenoga 1436.

³ Tomislav Raukar, Zadar u XV. stoljeću, Ekonomski razvoj i društveni odnosi, Zagreb, 1977., str. 168, 243.

(DT. 184) poslao okružnicu mletačkim knezovima, kapetanima i potestatima u Istri, Dalmaciji i Albaniji da budu na usluzi i da ugoste poklisara sultana Murata, ako na putu iz Carigrada za Mletke navrati u njihov grad. Dana 24. stud. 1480. (DT. 955) stigao je u Zadar duždev tajnik Giovanni Dario na putu iz Carigrada u Mletke. On je u Carigradu u pregovorima sa sultanom postigao sporazum kojim se u Turskoj dopušta boravak stranim podanicima čiji suvereni nisu u ratnom stanju s Portom. Dario je stigao u Zadar prije nego li se vratio u Mletke i naložio da se o ovome obavijeste knezovi dalmatinskih gradova, Senja, krbavski knezovi i paša vrhbosanski. Nato je knežev kancelar Giangiacomo de Angelis napisao pismo koje je paši vrhbosanskom odnio Splićanin Luka Melaević. On je paši, odnosno njegovim ljudima preveo sadržaj poruke – na hrvatski. Hrvatski se potvrdio kao regionalni jezik mletačke diplomacije, pa kad je Serenissima sklopila 1555. mir s Turcima kojim je izigrala senjske uskoke, taj mir nije isposlovao dužd sa svojom kancelarijom, već zadarski knez sa svojom, točnije, knez Francesco Nani i kapetan Girolamo Delfin poslali su iz Zadra kliškom sandžak-begu Delimehmedu svog pomoćnika i punomoćnika koji je ugovorio mir i o tome izvijestili 19. travnja (DT. 1152) dužda Francesca Venerija. A taj poklisar zadarske kancelarije vodio je pregovore s Delimehmedom na Klisu, dakle na hrvatskom jezičkom području, bez svake sumnje na hrvatskom, jer u Mlecima, a u Zadru još manje, onda još nije bilo poznavalaca turskog jezika pa je mletački Senat 22. veljače 1550. prvi put odlučio da se u kuću carigradskog baila, kako se zvao mletački poklisar na Porti, pošalju dva bilježnika iz duždeve kancelarije da tamo nauče turski, jer u Mlecima se onda nije još znalo za ljude koji su znali turski⁴. Oni su trebali tamo naučiti turski, a onda služiti baila pet godina. Prvi mletački dragomani za turski bili su dakle u travnju 1555. još u Carigradu, a mletački poklisar kod Delimehmeda morao je s njim pregovarati na hrvatskom jeziku.

Sljedećih stoljeća dodiri mletačkih diplomata s turskim vlastima postali su češći, i vodili su se uglavnom na turskom i arapskom, o tome svjedoči Dragomanski arhiv što se čuva u Zadru. No otprilike 1/5 tih spisa napisana je na hrvatskom jeziku bosančicom i potom prevedena na talijanski jer turski feudanci u Bosni obično nisu znali drugog jezika, a pisali su bosančicom. Zadar je uz Krf, a poslije Carigrada, bio najvažnije mjesto za mletačku diplomaciju u Turskoj. Drugačije to nije moglo ni biti, jer Otomansko Carstvo nije bila centralizirana država poput apsolutističkih monarhija u Evropi, da bi tu mogao biti dovoljan jedan poklisar u središnjici. Bosna je zbog slabosti središnje vlasti uživala veliku autonomiju pa je s njom valjalo održavati odnose preko zadarske kancelarije. A razloga je zbog jačanja trgovine i čestih pljački i razbojstava bilo napretek.

Uloga tih diplomata nije se uvijek jasno razlikovala od uloge uhoda. Tako je negdje potkraj XVIII. st. iz Zadra poslan dragoman Rinaldo Carli drniškom dizdaru. Vrativši se, Carli je donio vijest od nekog doušnika da su Porta i Poljska zaključile mir, ali da Turci namjeravaju na ljeto udariti na Ugarsku (DM F. LXVII. 43). Dakako, tu je misiju Carli mogao obaviti u Drnišu samo ako je znao hrvatski. Negdje u veljači 1636. Stjepan Matković iz Biograda (DM F. CXVI. 30) izvješćuje generalnog providura u Zadru o kretanju turske vojske prema Pirovcu. Izvješće je pisano bosančicom, a uza nj je i dragomanski prijevod na talijanski.

⁴ Hist. arhiv u Zadru, Dragomanski arhiv, F.124. 1–96. Ovaj fond ubuduće kratko nazivam DM i navodim broj.

Sami dragomani obavljali su u Bosni mnoge diplomatske misije i tu se služili hrvatskim jezikom kao Cosimo Calavrò Imberti koji je negdje potkraj XVIII. st. putovao travničkom paši s poklonima generalnog providura (DM F. 120.27).

Drugačije nije bilo ni za kasnije austrijske vlasti čiji su dragomanski uredi 1798. zbog naravi odnosa s kaotičnom turskom vlašću bili stacionirani uz granice, zatim u Beču, Carigradu, Zadru, Zagrebu, Petrovaradinu, Temišvaru i Lublinu (DM F.81.18.22). Veći dio tih dragomana svakako je morao znati i hrvatski što zasvjedočuju i sami spisi. Hrvatski je dakle bio regionalni jezik mletačke, ali i austrijske diplomacije s Turskom.

Zanimljivo je da talijanski, koji je tijekom XVI. st. potisnuo latinski kao jezik bilježničke isprave i znanstvenih djela, nikad nije postao govornim jezikom dalmatinskih gradova, a mletačka vlast ni u XVIII. st. nije poduzimala ništa da bi svoj jezik u Dalmaciji napravila službenim jezikom jer je pojam službenog državnog jezika mletačkoj staleškoj državi bio stran. Tako još 1557. splitski plemić Silvestar de Albertis piše u svojoj kući u Trogiru oporuku s tumačem jer bilježnik-kancelar nije znao hrvatskoga, a oporučitelj nije znao talijanskog. U Trogiru je pak samo kancelar mogao obavljati bilježničku službu, a njega je sobom dovodio knez. I Ivan Victuri je na isti način napisao oporuku 18. lipnja 1558. na hrvatskom⁵. Osorski je knez zabranio 1675. uporabu hrvatskog jezika u Velikom vijeću jer mu je smetalo da članovi Vijeća međusobno stalno govore na jeziku koji on ne razumije⁶. Bila je to izolirana i osobna odluka koja nam ipak kaže da je u XVII. st. međusobni i materinski jezik plemstva u Osoru bio hrvatski. Funkcija tumača ostala je u dalmatinskim gradovima do kraja mletačke vlasti, oni su čak postali potrebniji jer od XVI. st. jača u dalmatinskim gradovima uloga pučkih skupština koje su se zvale *Universitas populi*. Tim skunštinama pribivao je knez s kancelarom, a zaključci se prevode na hrvatski, jer puk ne razumije talijanskog⁷, a 29. prosinca 1788. na sjednici rapskog *Universitasa* također sudjeluje tumač⁸.

Prije nego li završimo pokušat ćemo objasniti zašto u Dragomanskom arhivu nalazimo podataka o školama u kojima su mletački dragomani učili turski, perzijski, arapski, pa i grčki, ali nigdje nema podataka o učenju hrvatskog, iako je velik dio dragomanskih spisa napisan na hrvatskom uz talijanski prijevod što kaže da su dragomani znali hrvatski.

U Carigradu je još od srednjeg vijeka postojala mletačka trgovačka kolonija koja je preživjela tursko osvajanje i za mletačkog baila nije bilo teško naći tumača među carigradskim Mlečićima. No mletački baili zazirali su od njih, pa je bailo Alvisè Molin pisao duždu 20. srpnja 1670. (DM F. 124.1-76-97) da dragoman ne smije biti čovjek s korijenima u Carigradu koji će imati raznih obzira i strahovat će npr. da ne izgubi kuću koju ima, ne smije imati rođake ili tazbinu u Turskoj. Zato se u svim izvješćima mletačkih baila iz Carigrada ponavlja ono što su najbolje izrazili *Savi alla Mercanzia* Francesco Morosini i Andrea Memmo 8. svibnja 1592. (isti spis) da dragomani moraju biti mletački

⁵ Hist. arhiv u Zadru, Arhiv Trogira, kut. 47. XLII.L.183. 21. travnja 1557. i 166 v. 18. lipnja 1558. Vidjeti o funkciji kancelara bilježnika *Statuta et reformationes civ. Tragurii, Venetiis, MDCCVII. De officio cancellarii MCCCXXX. Ind. XIII. die IV. martii.*

⁶ Ivan Beuc, Osorska komuna u pravno-povijesnom svjetlu, *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci*, sv. I (1953), str. 92.

⁷ Ambroz Kapor, Pučko predstavništvo grada i otoka Korčule, *Universitas populi civitatis et insulae Corzulae*, Forum, XXII (1983), str. 450.

⁸ Spisi rapske općine u Hist. arhivu u Zadru, sv. 39.

državljeni, vjerni i odani ljudi, koji će imati neku želju da sudjeluju u vlasti i poštovanje prema državi. Zbog toga su se u Carigrad slali bilježnici duždeve kancelarije da tamo nauče jezik, ali da ostanu samo pet godina (1550., 22. veljače, DM F. 124.1-96-117) dakle ne toliko dugo da bi se mogli oženiti s nekom Grkinjom ili steći neke veze u Carigradu, ali ni toliko kratko da ne nauče dobro jezik. Zbog toga je u mletačkom *bailagiu* u Carigradu uvijek postojala velika potreba za znalcima istočnih jezika. Drugačije je bilo s hrvatskim. Jer u Zadru je postojala velika mletačka kancelarija s oficijalima koji su tu ostajali i dulje, a njihova djeca mogla su naučiti hrvatski tako što su se igrala s drugom djecom koja su govorila međusobno hrvatski. Mnogi su mogli biti oženjeni Hrvatima, jer se poslije dolaska Turaka ne spominju više zabrane ženidbe s Hrvatima za mletačke oficijale. K tome su bili mletački državljani. Zbog toga se u Mlecima uvijek pazilo da se među učenicima turskog jezika nađe i poneki Zadrani koji je znao hrvatski (DM F. 124.1-76-97).

S a ž e t a k

Ivan Pederin, Historijski arhiv, Zadar

UDK 808.62(091), izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 5. prosinca 1983.

Role of Croatian Language in Venetian Zadar and Venetian Diplomacy

This article investigates the role of the Croatian language in Zadar, the Croatian city on the Adriatic coast ruled by Venice in the period 1409-1797. Croatian was used by Venetian diplomacy especially for communication with the „Partes superiores” i. e. Croatia, Bosnia, Hungary etc. and later also parts of the Ottoman Empire.

HRVATSKO NAZIVLJE IZ PODRUČJA MJERENJA U USPOREDBI S NAZIVLJEM U SVJETSKIM JEZICIMA

Juraj Božičević

1. Uvod

Razvoj nazivlja na nekom području znanosti i tehnike uvjetovan je razvijenosti tog područja, aktivnosti istraživača, obrazovnom djelatnošću, publicističkom djelatnošću i društvenim zanimanjem za područje, njegovu primjenu. Područje mjerenja interdisciplinarno je i ima svoju primjenu u svim različitim područjima znanosti i tehnike, u medicini, poljoprivredi, svagdje. U nas se smišljeno razvija tek posljednje desetljeće, kad su i postavljeni temelji sustavnog razvoja terminologije. U tom je razdoblju objavljeno više knjiga i udžbenika¹, organizirana je nastava od srednjoškolske do postdiplomske², nastavnici srednjih škola podučavani su kako suvremeno predavati mjerenja³, održani su i prvi skupovi o nastavi⁴ itd. Ipak, preostalo je još dosta posla da se razrađeno nazivlje prihvati i ustali.